

Rapport

Danske ældre i 1977 og 2017

Ældre voksnes familierelationer, helbred og tilknytning til arbejdsmarkedet i 1977 og 2017

Anu Siren, Freya Casier & Marie Helgaard Seestedt

*Danske ældre i 1977 og 2017 – Ældre voksnes familierelationer,
helbred og tilknytning til arbejdsmarkedet i 1977 og 2017*

© VIVE og forfatterne, 2018

e-ISBN: 978-87-7119-539-2

Projekt: 100679

VIVE – Viden til Velfærd

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

www.vive.dk

VIVE blev etableret den 1. juli 2017 efter en fusion mellem KORA og SFI. Centeret er en uafhængig statslig institution, som skal levere viden, der bidrager til at udvikle velfærdssamfundet og den offentlige sektor. VIVE beskæftiger sig med de samme emneområder og typer af opgaver som de to hidtidige organisationer.

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forord

I VIVE og de tidligere institutter SFI/KORA er der blevet forsket i ældreområdet i godt over 50 år. Et vigtigt element i dette arbejde har været spørgeskemaundersøgelserne med formålet at kortlægge ældre danskeres levkår, sociale relationer og arbejdsmarkedstilknytning. Ældredatabasen, som er en forløbsundersøgelse, der indsamler interviewdata hvert femte år, er en central datakilde for VIVEs ældreforskning og har eksisteret siden 1997. Allerede i 1962 og 1977 blev der dog indsamlet spørgeskemadata blandt de ældre danskere, og der blev kortlagt mange af de områder, som Ældredatabasen også kortlægger i dag.

Forløbsundersøgelser i ældreområdet giver en værdifuld mulighed for at tegne længere historiske rids af ældres levkår i Danmark. Denne rapport tager udgangspunkt i denne unikke mulighed og beskriver ældre voksne og deres levkår i Danmark i 1977 og 2017. Rapporten bygger på materiale fra 1977 og 2017. Datamateriale fra 1977 stammer fra to rapporter udgivet i 1981, og datamaterialet fra 2017 stammer fra Ældredatabasens 5. bølge.

Rapporten er skrevet af seniorforsker Anu Siren, videnskabelig assistent Freya Casier og student Marie Helgaard Seestedt, og er udarbejdet som en del af projektet MATURE – Meeting the challenges in population ageing through innovation and cultural adaptation of welfare society, som er finansieret af Innovationsfonden.

Lisbeth Pedersen

Forsknings- og analysechef for VIVE Arbejde og Ældre
2018

Indhold

Sammenfatning	5
1 Baggrund og rapportens formål.....	7
2 Materiale og metode.....	8
2.1 Materiale	8
2.2 Metode	8
3 Familierelationer	9
3.1 Familieform	9
3.2 Kontakt til børn.....	9
3.3 Afstand til børn.....	11
3.4 Børnebørn.....	12
4 Helbred og velbefindende	13
4.1 Selvvurderet helbred i 1977 og 2017.....	13
4.2 Ensomhed.....	14
5 Arbejde og pension	16
5.1 Tilknytning til arbejdsmarkedet fordelt på køn og alder.....	16
6 Opsummering og konklusioner.....	18
Litteratur	19

Sammenfatning

VIVE og tidligere SFI har forsket i ældreområdet siden 1962, hvor den første større undersøgelse af ældres levevilkår af ældre blev gennemført. 15 år senere, i 1977, blev undersøgelsen fulgt op på. De to oprindelige undersøgelser dannede grundlag for forskningen i de sociale aspekter af aldring i Danmark. Temaerne fra disse tidligere undersøgelser kan stadig findes, dog i en moderniseret form, i Ældredatabasens spørgeskema. Ældredatabasen er en forløbsundersøgelse, som indsamles hvert femte år og har eksisteret siden 1997. Seneste bølge er fra 2017.

Denne rapport tager udgangspunkt i denne unikke mulighed for at tegne længere historiske rids af danske ældres levevilkår. Rapporten beskriver ældre voksne og udvalgte aspekter af deres levevilkår i Danmark i 1977 og 2017. Den fokuserer på udvalgte resultater vedrørende danske ældres helbred, sociale relationer og arbejdsmarkedstilknøytning og har formål til at give et billede af nogle af de overordnede forskelle mellem at være ældre i 1977 og 2017.

Rapporten bygger på spørgeskemadata fra 1977 og 2017. Det oprindelige datamateriale fra 1977 er ikke tilgængeligt, men vi har brugt krydstabeller fra to rapporter, som er baseret på undersøgelsen fra 1977 (se Olsen & Hansen, 1981 og Platz, 1981). Data fra 2017 stammer fra Ældredatabasens 5. bølge.

I rapporten finder vi, at der på nogle områder er store forskelle mellem de to år, såsom i helbredstilstand og tilknytning til arbejdsmarkedet, mens forskellene er noget mindre, når det gælder relationer og kontakt til børn. Selvom der skal tages metodologisk forbehold for sammenligningerne, tegner rapporten et interessant billede af nogle af de ændringer, der er sket i den ældre danske befolkning og deres levekår mellem 1977-2017.

Familierelationer

Både i 1977 og 2017 er det betydeligt flere ældre kvinder end mænd, der bor alene. Kønsforskellen skyldes kvindernes længere levetid, som gør, at ældre kvinder betydeligt oftere end mænd er aleneboende efter at have mistet deres partner. Ældre voksne i Danmark har ofte tæt kontakt til deres børn og bor geografisk i nærheden af dem. Der er dog lidt færre, der bor tæt på deres børn i 2017 end i 1977.

Helbred og velbefindende

I 2017 var der markant flere, der vurderede deres helbred som værende 'godt', end der var i 1977. Der var også markant færre, der vurderede deres helbred som værende 'dårligt' i 2017 end i 1977. Denne forskel gælder både for mænd og kvinder og for alle aldersgrupper mellem 62-75 år, men forskellen er særligt stor for kvinder.

Både i 1977 og i 2017 er der en mindre andel af ældre voksne, der oplever følelser, der kan knyttes til ensomhed. Der er lidt flere, der oplever dem i 1977, hvilket kan skyldes, at der også var flere (kvinder), der boede alene i 1977.

Tilknytning til arbejdsmarkedet

Sammenlignes ældre voksnes tilknytning til arbejdsmarkedet hhv. i 1977 og 2017, ses en interessant forskel. Selvom den officielle folkepensionsalder kun er rykket fra 67 år i 1977 (62 år for enlige kvinder) til 65-67 år i 2017, er en pensionisttilværelse tidligt i den tredje alder tilsyneladende en nyere udvikling. Det fremgår også, at folkepensionen i højere grad havde karakter af en social ydelse

i 1977, og at folk ofte ikke havde pensionsopsparing, som gjorde, at de var nødt til at forblive længere på arbejdsmarkedet.

I 1977 var der flere kvinder, som stort set ikke havde været erhvervsaktive, end i 2017. Ikke desto mindre var der blandt dem, som *havde* været på arbejdsmarkedet, en høj andel, der fortsat var på arbejdsmarkedet sent i livet. Mens det i 2017 kun var knap 10 pct. af de 67-årige kvinder, der var på arbejdsmarkedet, var 30 pct. af de 65-66-årige og 17 pct. af de 67-69-årige kvinder stadig erhvervsaktive i 1977.

Blandt mændene tegner der sig en lignende tendens. 39 pct. af de 67-69-årige og 18 pct. af de 70-74-årige var stadig på arbejdsmarkedet i 1977. Disse andele er højere end i 2017, hvor ca. 27 pct. af de 67-årige og ca. 11 pct. af de 72-årige mænd var på arbejdsmarkedet.

Konklusioner

Når man sammenligner de ældre voksnes levkår i 1977 og 2017, kan man se, at der på nogle områder er store forskelle mellem 1977 og 2017. Blandt andet i helbredstilstand og tilknytning til arbejdsmarkedet er der store forskelle mellem 1977 og 2017. De ældre voksne har betydeligt bedre helbred i 2017 end i 1977, men alligevel var der i 1977 flere, der var på arbejdsmarkedet indtil en høj alder. Disse forskelle fortæller om nogle store udviklingstendenser, der er sket i det danske samfund i form af sundhedssystem og socialpolitik.

Forskellene er noget mindre, når det gælder familierelationer og kontakt til børn. De danske ældre har og har haft relativt tæt kontakt til deres børn, og mange bor i nærheden af deres børn. Den meget store forskel i forhold til familierelationer, er, at flere lever et længere liv, og dermed er der færre, der mister deres ægtefælle, flere år inden de selv dør. Andelen af ældre, der bor alene, er mindre, trods tendensen til, at flere aktivt vælger singletilværelsen, og at der er flere skilsmisser.

Trods metodologiske forbehold tegner rapporten et interessant billede af nogle af de forskelle i den ældre danske befolkning og deres levkår i 1977 og 2017. Rapporten demonstrerer vigtigheden i at have undersøgelser, der muliggør analyser på tværs af årene samt tidsserier.

1 Baggrund og rapportens formål

VIVE og tidligere SFI har indsamlet information på ældreområdet siden 1962, og ældre er fortsat et kerneområde i VIVEs forsknings- og analysearbejde. Den første større undersøgelse af ældres levevilkår i Danmark blev gennemført i 1962. Undersøgelsen inkluderende hjemmeboende danskere i alderen 62 år og derover og kortlagde gruppens tilknytning til arbejdsmarkedet, kontakt til familie, helbred og funktionalitet, boligforhold og økonomiske forhold. 15 år senere, i 1977, blev undersøgelsen fulgt op af en ny undersøgelse. I 1997 blev Ældredatabasen grundlagt af det daværende SFI. Ældredatabasen, som er en forløbsundersøgelse, har i dag fem bølger fra henholdsvis 1997, 2002, 2007, 2012 og 2017.

Denne rapport beskriver forskelle blandt de ældre voksne i Danmark i 1977 og 2017. Den fokuserer på udvalgte resultater vedrørende danske ældres helbred, sociale relationer og arbejdsmarkedstilknytning og har formål til at give et billede af nogle af de overordnede forskelle mellem at være ældre i 1977 og 2017.

Rapporten er organiseret som følger: I kapitel 2 beskriver vi materiale og metode. I kapitlerne 3-5 præsenterer vi de deskriptive resultater fra hhv. 1977 og 2017. Kapitel 3 handler om familierelationer. Kapitel 4 handler om ældres helbred og velbefindende. Kapitel 5 handler om arbejdsmarkedstilknytning. I kapitel 6 afslutter vi med en kort opsummering og konklusion.

2 Materiale og metode

2.1 Materiale

Denne rapport bygger på spørgeskemadata fra 1977 og 2017. Det oprindelige materiale fra 1977 er ikke tilgængeligt, men vi har brugt krydstabeller fra to rapporter, som er baseret på undersøgelsen fra 1977 (se Olsen & Hansen, 1981 og Platz, 1981). Data fra 2017 stammer fra Ældredatabasens 5. bølge.

Materialet fra en spørgeskemaundersøgelse i 1977 inkluderer besvarelser fra 2.119 personer. Respondenterne er ældre på 62 år og derover, som er hjemmeboende. Undersøgelsen havde en svarprocent på 83 pct. og er på baggrund af en bortfaldsanalyse vurderet som værende meget repræsentativ for den daværende ældrebefolkning (Platz, 1981). Der er lidt færre i hovedstadsområdet, som har deltaget i undersøgelsen, og yngre ældre og enlige har også en lavere svarprocent. Særligt er enlige kvinder underrepræsenteret (se Olsen & Hansen, 1981: s. 14).

Materialet fra 2017, fra den 5. bølge af Ældredatabasen, inkluderer 10.062 personer, som er bosat i Danmark og er 52 år eller ældre. I skrivende stund er der endnu ikke foretaget en bortfaldsanalyse, men svarprocenten for spørgeskemaundersøgelsen er på 67,3 pct. Tidligere bølger af Ældredatabasen tegner et repræsentativt billede af befolkningen, og det skønnes, at 2017-runden vil have tilsvarende repræsentativitet. Særligt, da undersøgelsen er en forløbsundersøgelse, hvor respondenter deltager flere gange.

2.2 Metode

Metoden i rapporten er deskriptive sammenligninger mellem data fra 1977 og 2017. Spørgsmålene er ikke altid formuleret ens, og da datagrundlaget fra 1977 er deskriptive tabeller fra de to rapporter, er analyserne begrænset til de temaer, som blev behandlet i rapporterne.

Alderskategorierne i de to datasæt er lidt forskellige. Aldersgrupperne i 1977 er delt op i følgende kategorier: 62-64, 65-69, 70-74, 75-79, 80 og derover. Aldersfordelingen på respondenterne på 80 år og derover er ikke kendt i 1977.

I ældredatabasen indgår kohorterne født i 1925, 1930, 1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965. I denne rapport analyser har vi inkluderet kohorterne, som var fra 62 år og op til 97 år i 2017 (kohorterne født i 1925-1955). I de enkelte afsnit er det angivet, hvilke aldersgrupper, som er inkluderet i analyserne.

Der er også forskelle i spørgsmålsformuleringer mellem 1977 og 2017, og der må tages forbehold for dette ift. direkte sammenligninger.

3 Familierelationer

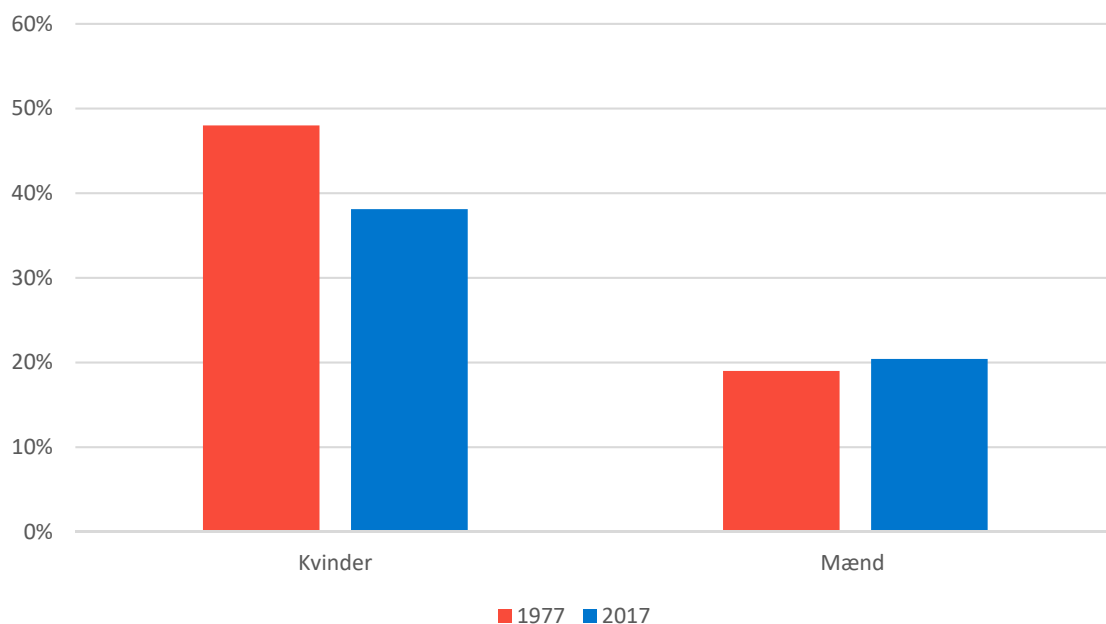
Både i 1977 og 2017 bliver respondenterne spurgt til deres sociale relationer og familierelationer. Der er flere forskelle ift. familieform mellem den ældre befolkning i 1977 og i 2017, ligesom der er sket store forandringer i samfundet, når det gælder ægteskab, skilsmisser og det at få børn

3.1 Familieform

Figur 3.1 viser andelen, der bor alene i hhv. 1977 og 2017, fordelt på køn. Både i 1977 og 2017 er der betydeligt flere kvinder end mænd, der bor alene. Men andelen af aleneboende ældre voksne, især kvinder, er betydeligt lavere i 2017 end i 1977. Dette skyldes formodentlig stigning i (især mændenes) levetid.

Ifølge Danmarks Statistik (2018) var den forventede restlevetid for en 60-årig i 2017 21,97 for mænd og 24,99 for kvinder. I 1977 var den omkring 17,8 for mænd og 21,8 for kvinder (DA, 2012). Det vil sige, at forskellen mellem mænds og kvinders forventede restlevetid er mindsket i tidsperioden 1977 og 2017 grundet en større stigning i mænds forventede restlevetid. Denne udvikling kan tydeligt ses i udviklingen i andelen aleneboende ældre voksne.

Figur 3.1 Boligsituation for mænd og kvinder i hhv. 1977 og 2017. Alle aldersgrupper 62 år og ældre. Procent, der bor alene.

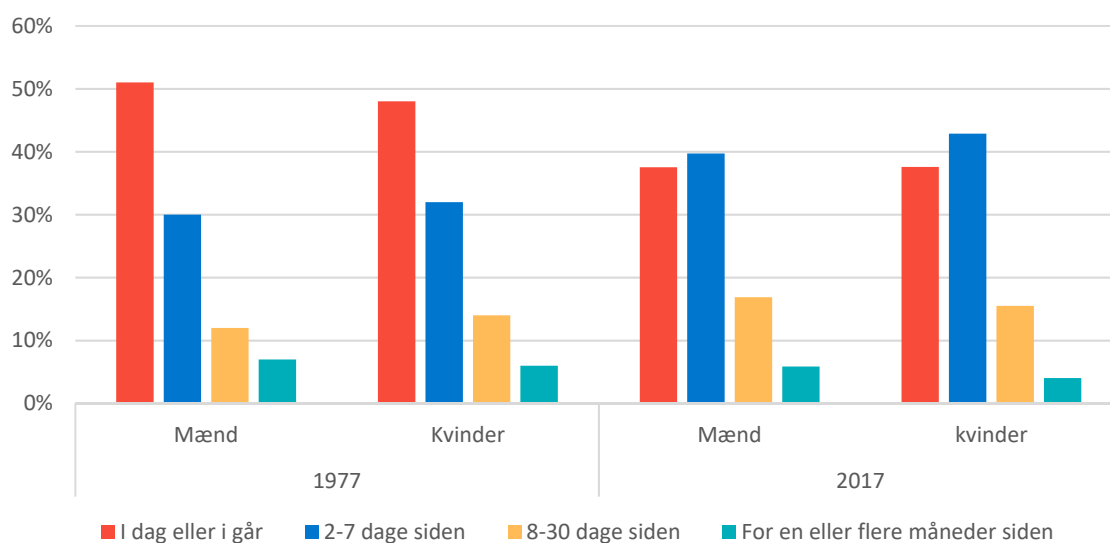
Anm.: 2017: Mænd: N = 3.283, Kvinder: N = 3.718. 1977: Mænd: N = 958, Kvinder: N = 1.161. Forskellen i andelen, der bor alene i 1977 og 2017, er testet med en χ^2 -test for kvinder og mænd særskilt. Der er anvendt en grænse for statistisk signifikans på et 5-procents-niveau. Forskellen for kvinder er signifikant, mens forskellen for mænd ikke er signifikant.

Kilde: 1977: Platz (1981: s. 198), 2017: Ældredatabasens 5. bølge (2017), egne beregninger.

3.2 Kontakt til børn

Både i 1977 og 2017 blev de respondenter, der havde børn, spurgt, hvor meget kontakt, de har til deres børn. Figur 3.2 viser, hvornår respondenterne sidst har set deres børn i hhv. 1977 og 2017.

Figur 3.2 Hvornår har du sidst set dine børn? 1977 og 2017. Alle aldersgrupper 62 år og ældre. Procent.

Anm.: 2017: Mænd: N = 2.299, Kvinder: N = 2.592. 1977: Mænd: N = 821, Kvinder: N = 935. Forskellen i fordelingen mellem 1977 og 2017 er testet med en χ^2 -test for kvinder og mænd særskilt. Der er anvendt en grænse for statistisk signifikans på et 5-procents-niveau. Forskellene er statistisk signifikante.

Kategorierne 'Bor i samme husstand' og 'I dag eller i går' er slået sammen i 1977 og '1-12 måneder' og 'ikke de sidste 12 måneder' er slået sammen i 2017.

Kilde: 2017: Ældredatabasens 5. bølge (2017), egne beregninger.

I 1977 havde spørgsmålet ordlyden 'Hvornår så De Deres søn/datter sidst?', og det blev stillet til alle, der havde børn, uanset om disse var udeboende eller ej. I tabellen er dem, der boede sammen med deres børn, slået sammen med dem, der havde set deres barn i dag eller i går.

I 2017 havde spørgsmålet ordlyden 'Hvornår så du sidst dit barn/nogen af dine børn'. Mens spørgsmålet i 1977 blev stillet til alle, der havde børn, blev det i 2017 kun stillet til de respondenter, der har børn, de ikke bor med. Og for data fra 2017 er den gruppe, som har børn, som de bor sammen med, blevet inkluderet i 'i dag eller i går'. Hvis de både bor med børn og har udeboende børn, er svaret derfor blevet erstattet med det hjemmeboende barn. 38 pct. af både kvinder og mænd har set deres barn eller ét af deres børn enten i dag eller i går, mens 80 pct. af kvinderne og 77 pct. af mændene har set deres barn inden for den seneste uge. For 6 pct. af mændene og 4 pct. af kvinderne er det mere end en måned, siden de sidst har set deres barn.

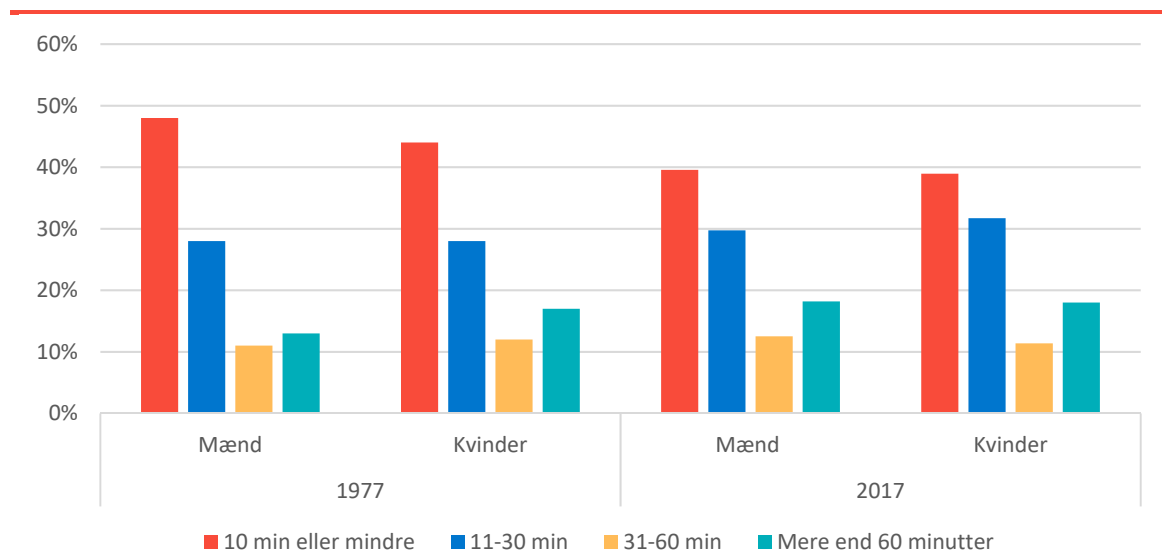
I 1977 var det 53 pct. af de kvindelige respondenter og 58 pct. af de mandlige respondenter, der enten boede med deres børn eller havde set dem i går eller i dag. Herunder var det 9 pct. af alle de kvindelige respondenter og 14 pct. af alle de mandlige respondenter, der bor med deres børn. I 2017 boede 3 pct. af kvinderne sammen med deres børn og 5,5 pct. af mændene. 0,93 pct. havde kun hjemmeboende børn.

Der var i 1977 flere, der enten boede med deres børn eller havde set deres børn i dag eller i går, end der var i 2017 var respondenter, der havde set deres børn i dag eller i går. Andelen af respondenter, der har set deres børn inden for den seneste uge, er dog stort set ens i 1977 og 2017. Det bør i denne forbindelse noteres, at der i 2017 spørgeskemaet udelukkende spørges til 'egne' børn, som defineres som biologiske eller adopterede børn. I spørgeskemaet fra 1977 dækker spørgsmålet også plejebørn og partners børn.

3.3 Afstand til børn

Figur 3.3 viser, hvor langt respondenterne bor fra deres udeboende børn i hhv. 1977 og 2017. I 1977 stilles spørgsmålet om afstand til børn også til de respondenter, der bor i samme husstand som deres børn. I figuren er de andelen, der bor i samme husstand som deres børn, slået sammen med dem, der bor i en afstand af højst 10 minutter fra deres børn.

Figur 3.3 Hvor langt tid tager det normalt for dig at komme hen til dit nærmest-boende barn? Alle aldersgrupper 62 år og ældre. Særskilt for mænd og kvinder. 1977 og 2017 Procent.

Anm.: 2017: Mænd: N = 2.251, Kvinder: N = 2.561. 1977: Mænd: N = 821, Kvinder: N = 935. Forskellen i fordelingen mellem 1977 og 2017 er testet med en χ^2 -test for mænd og kvinder særskilt. Der er anvendt en grænse for statistisk signifikans på et 5-procents-niveau. Forskellene er statistisk signifikante.

Kilde: 2017: Ældredatabasens 5. bølge (2017), egne beregninger.

I 2017 bor 39 pct. af kvinderne og 40 pct. af mændene mindre end 10 minutter væk fra deres børn, mens 18 pct. af både kvinder og mænd boede mere end en time væk fra deres børn.

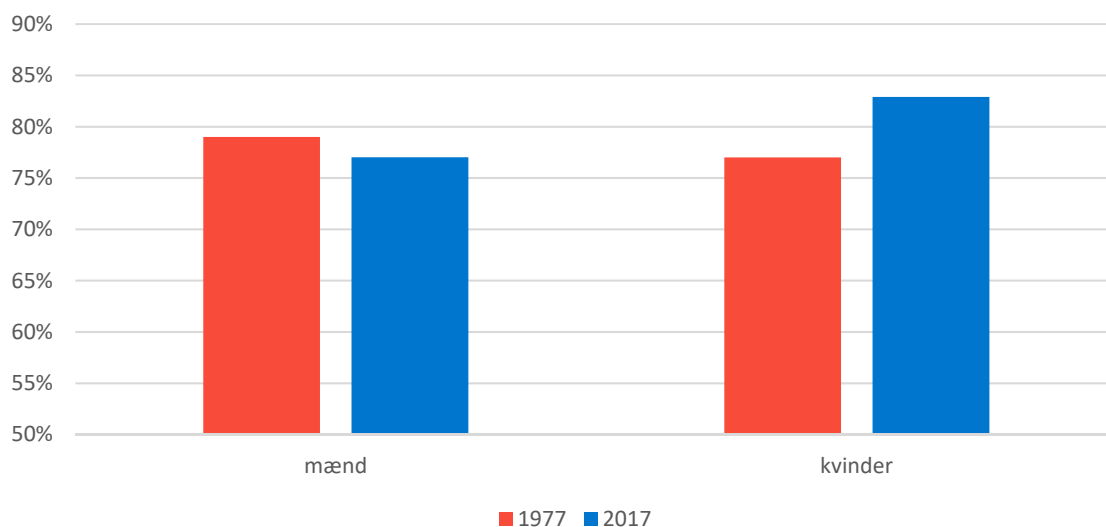
I 1977 boede 44 pct. af kvinder og 48 pct. af mændene enten sammen med deres børn eller under 10 minutter fra dem – af denne gruppe er det 9 pct. af alle de kvindelige respondenter og 14 pct. af alle de mandlige respondenter, der boede med deres børn. 17 pct. af kvinderne og 13 pct. af mændene boede mere end en time fra deres børn.

Andelen af respondenter, der i 1977 boede enten sammen med deres børn eller under 10 minutter fra dem, er større end andelen af respondenter, der i 2017 bor under 10 minutter fra deres børn. Andelen af respondenter, der bor mere end en time fra deres børn, er en smule større i 2017 sammenlignet med 1977. I spørgeskemaet fra 1977 indgår 'bor sammen med' som kategori, som her er slået sammen med '10 minutter eller mindre'. I spørgeskemaet fra 2017 bliver spørgsmålet stillet i forhold til udeboende børn. Dette er ændret, således at de 294 personer, der har hjemmeboende børn, indgår i '10 minutter eller mindre' kategorien. En yderligere forskel mellem 1977 og 2017 er, at der i 2017 kun spørges til 'egne børn', hvilket kun dækker over biologiske eller adopterede børn. I 1977 dækker børn også plejebørn samt partners børn.

3.4 Børnebørn

Både i 1977 og 2017 er respondenterne blevet spurgt, om de har børnebørn. Andelen af hhv. mænd og kvinder, der har børnebørn i 1977 og 2017, er vist i Figur 3.4. Andelen af mandlige respondenter, der har børnebørn, er en smule mindre i 2017 end i 1977, men forskellen er ikke statistisk signifikant. Omvendt er andelen af kvindelige respondenter, der har børnebørn, højere i 2017 end i 1977. I 1977 var der flere mænd end kvinder, der havde børnebørn, i 2017 er det blandt kvinderne, at flest har børnebørn.

Figur 3.4 Har du børnebørn? Alle aldersgrupper 62 år og ældre. Særskilt for kvinder og mænd. 2017 og 1977. Procent.

Anm.: 2017: Mænd: N = 3.281, Kvinder: N = 3.720. 1977: Mænd: N = 958, Kvinder: N = 1.161. Forskellen på andelen, der har børnebørn i 1977 og 2017, er testet med en χ^2 -test for mænd og kvinder særskilt. Der er anvendt en grænse for statistisk signifikans på et 5-procents-niveau. Forskellen er statistisk signifikant for kvinder, men ikke for mænd.

Kilde: 1977: Platz (1981) egne beregninger. 2017: Ældredatabasens 5. bølge (2017), egne beregninger.

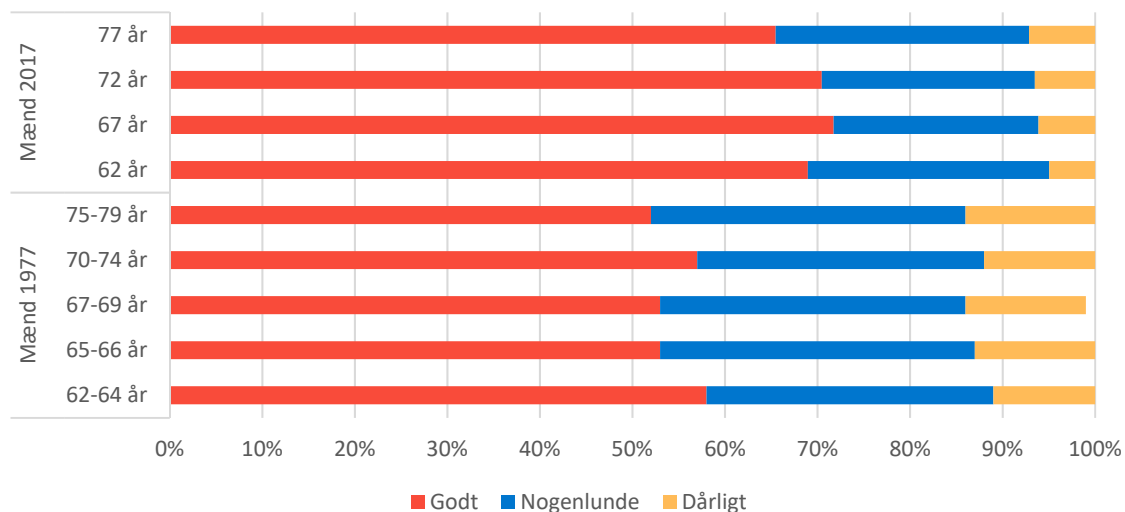
Der skal tages forbehold for, at populationerne 1977 og 2017 ikke er helt sammenlignelige, når alle aldersgrupper lægges sammen. Det, at enlige kvinder var underrepræsenterede i 1977-data, er især betydningsfuldt, når man undersøger familierelationer (fx mange barnløse blandt de enlige kvinder).

4 Helbred og velbefindende

4.1 Selvvurderet helbred i 1977 og 2017

Både i 1977 og 2017 blev respondenterne bedt om at vurdere deres helbred. I 2017 var der markant flere, der vurderede deres helbred som værende 'godt', end der var i 1977. Der var også markant færre, der vurderede deres helbred som værende 'dårligt' i 2017 end i 1977. Dette gælder både for mænd og kvinder og for alle aldersgrupper mellem 62-75 år. Dog er forskellen især stor for kvinder. Fordelingen af selvvurderet helbred for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper i 1997 og 2017 vises i Figur 4.1 og Figur 4.2.

Figur 4.1 Hvordan vil du alt i alt vurdere dit helbred? Særskilt for aldersgrupper. Mænd. 1977 og 2017. Procent.

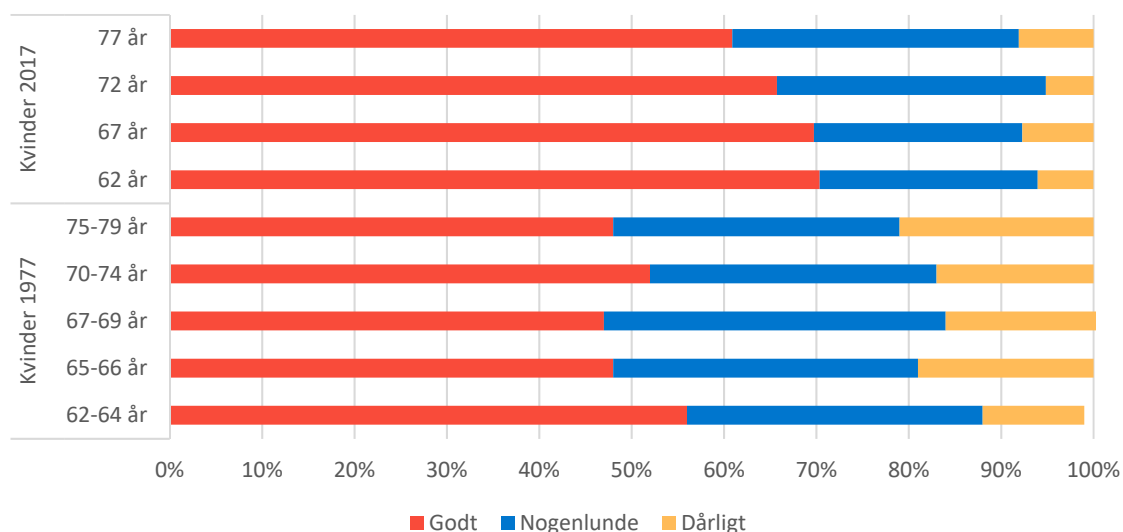
Anm.: 2017: N = 2.817; 1977: N = 840.

Forskellen i fordelinger mellem 1977 og 2017 er ikke blevet testet, da alderskategorierne er anderledes for de 2 år.

Spørgsmålet i 1977 havde svarmulighederne: 'godt', 'godt for min alder', 'nogenlunde', 'nogenlunde for min alder' og 'dårligt'. I tabelmaterialet i rapporten fra 1977 er kategorierne slået sammen til 'godt', 'nogenlunde' og 'dårligt'. I 2017 strækker svarkategorierne sig fra: 'meget godt', 'godt', 'nogenlunde', 'dårligt' til 'meget dårligt'. For at kunne sammenligne over tid, samles kategorierne 'meget godt' og 'godt'. Det samme gøres for 'dårligt' og 'meget dårligt'.

Kilde: 1977: Platz (1981) egne beregninger. 2017: Ældredatabasens 5. bølge (2017), egne beregninger.

Figur 4.2 Hvordan vil du alt i alt vurdere dit helbred? Særskilt for aldersgrupper. Kvinder. 1977 og 2017. Procent.

Anm.: 2017: N = 3.146; 1977: N = 981.

Forskellen i fordelinger mellem 1977 og 2017 er ikke blevet testet, da alderskategorierne er anderledes for de 2 år.

Spørgsmålet i 1977 havde svarmulighederne: 'godt', 'godt for min alder', 'nogenlunde', 'nogenlunde for min alder' og 'dårligt'. I tabelmaterialet i rapporten fra 1977, er kategorierne slået sammen til 'godt', 'nogenlunde' og 'dårligt'. I 2017 strækker svar-kategorierne sig fra: 'meget godt', 'godt', 'nogenlunde', 'dårligt' til 'meget dårligt'. For at kunne sammenligne over tid, samles kategorierne 'meget godt' og 'godt'. Det samme gøres for 'dårligt' og 'meget dårligt'.

Kilde: 1977: Platz (1981) egne beregninger. 2017: Ældredatabasens 5. bølge (2017), egne beregninger.

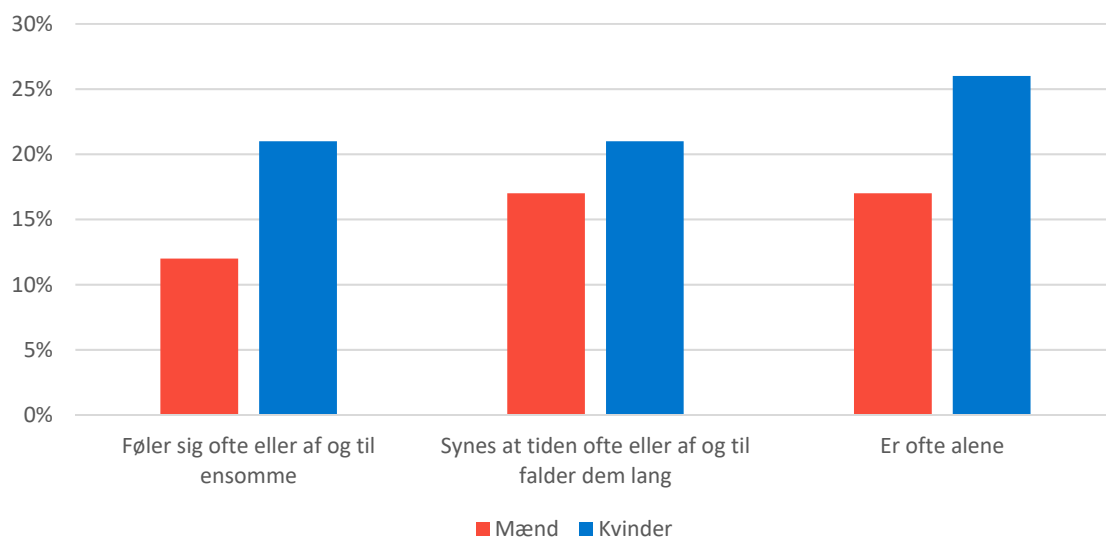
4.2 Ensomhed

Ensomhed har været et tema i undersøgelserne i både 1977 og 2017. Dog har både spørgsmålsformuleringer og svarkategorier ændret sig mellem årene, så det er ikke muligt at direkte sammenligne ensomhed blandt ældre i 1977 og 2017.

Både i 1977 og 2017 oplever ca. 10-25 pct. af de ældre voksne følelser, der kan knyttes til at være ensom. Det er en større andel i 1977 end i 2017, der angiver, at de oplever disse følelser, men da spørgsmålene ikke er ens, er det svært at sige, om der er tale om et reelt fald i oplevet ensomhed. Dog stemmer det overens med, at færre bor alene i 2017 sammenlignet med 1977. Både i 1977 og 2017 er det flere kvinder end mænd, der oplever følelser knyttet til ensomhed. Kønsforskellen kan muligvis skyldes, at der er flere enker blandt ældre kvinder end blandt mænd. I 2017 var 17,5 pct. af de kvindelige respondenter enker, mens dette kun gjaldt for 7,3 pct. af de mandlige respondenter, og at flere kvinder bor alene.

Andelen, der angiver at opleve følelser, der kan knyttes til at være ensom hhv. i 1977 og 2017, vises i Figur 4.4 og Figur 4.3.

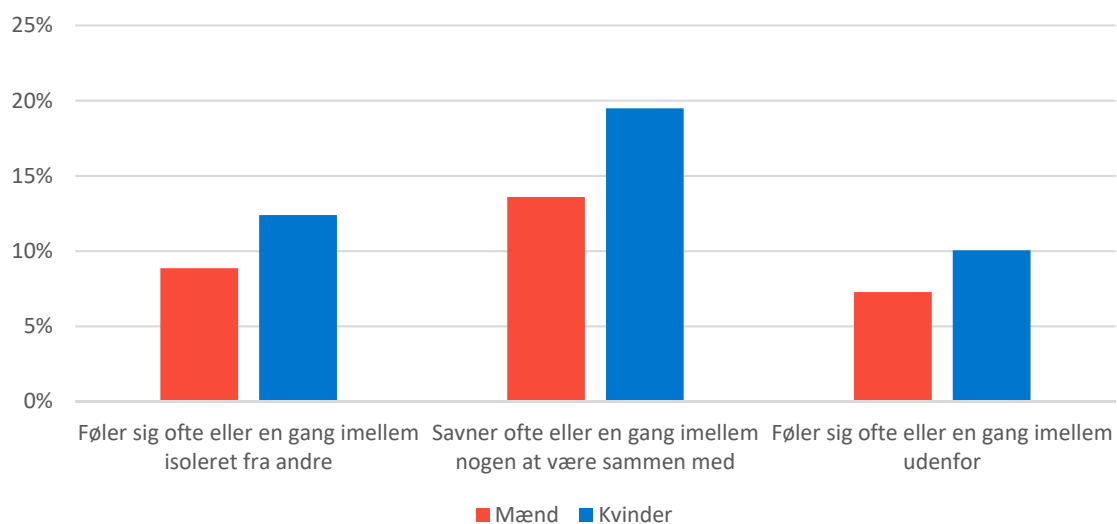
Figur 4.3 Andelen, der svarer 'af og til' eller 'ofte' til tre spørgsmål vedrørende ensomhed. Alle aldersgrupper. Særskilt for kvinder og mænd. 1977. Procent.

Anm.: 1977: Mænd: N = 985, Kvinder: N = 1.161.

Kilde: 1977: Platz (1981), egne beregninger.

Figur 4.4 Andelen, der svarer 'en gang imellem' eller 'ofte' til tre spørgsmål vedrørende ensomhed. Alle aldersgrupper. Særskilt for kvinder og mænd. 2017. Procent.

Anm.: 2017: Mænd: N = 3.283, Kvinder: N = 3.720. Forskellen mellem kvinder og mænd på alle tre spørgsmål i 2017 er testet med en χ^2 -test. Der er anvendt en grænse for statistisk signifikans på et 5-procents-niveau. Forskellene mellem mænd og kvinder i alle tre spørgsmål er statistisk signifikant for 2017.

Kilde: 2017: Ældredatabasens 5. bølge (2017), egne beregninger.

5 Arbejde og pension

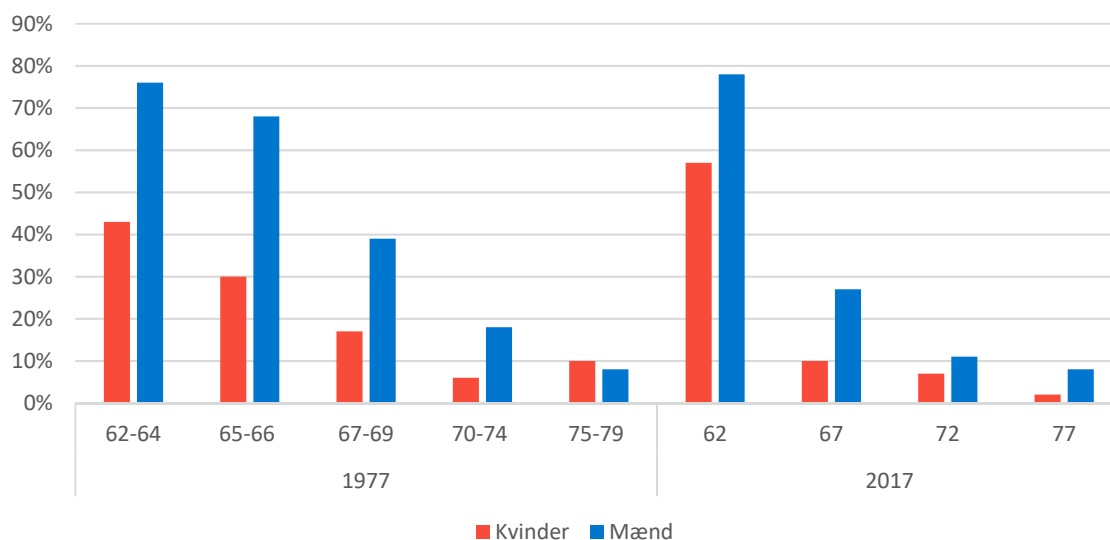
5.1 Tilknytning til arbejdsmarkedet fordelt på køn og alder

Ser man på regler omkring pensionsalderen i henholdsvis i 1977 og 2017, er der visse forskelle. I 1977 var pensionsalderen 62 år for enlige kvinder og 67 for alle andre. I 2017 var pensionsalderen 65 år for kohorterne født i 1954 og før (i denne analyse aldersgrupperne 67-77 år) – med mulighed for efterløn som 60-årig, og 66,5 eller 67 år for kohorten født i 1955 (aldersgruppe 62 år) – med mulighed for efterløn som 60-årig.

Der er også visse forskelle at se, når man sammenligner de ældre voksnes tilknytning til arbejdsmarkedet hhv. i 1977 og 2017 (Figur 5.1).

Blandt mænd var 39 pct. af de 67-69-årige og 18 pct. af de 70-74-årige stadig på arbejdsmarkedet i 1977. Disse andele er højere end i 2017, hvor ca. 27 pct. af de 67-årige og ca. 11 pct. af de 72-årige mænd var på arbejdsmarkedet. Forskellene er ikke store blandt de yngre aldersgrupper. I 1977 var 76 pct. af mænd i alderen 62-64 år på arbejdsmarkedet, mens andelen blandt de 62-årige i 2017 var 78 pct. Det skal bemærkes, at efterlønnen blev indført i 1979, hvor ældre mænds erhvervsfrekvens faldt markant (Dansk Arbejdsgiverforening, 2012). I nyere tid har forskellige velfærdsreformer til formål at få ældre til at forblive længere på arbejdsmarkedet (Dansk Arbejdsgiverforening, 2012). Billedet her beskriver derfor situationen på arbejdsmarkedet før indføringen af efterlønnen og efter velfærdsreformer med modsat formål; at få ældre til at blive på arbejdsmarkedet.

Figur 5.1 Andel på arbejdsmarkedet. 1977 og 2017. Særskielt for aldersgrupper og køn. Procent.

Anm.: 2017: Mænd: N = 2.819, Kvinder: N = 3.148. 1977: Mænd: N = 840, Kvinder: N = 564. Forskellen mellem 1977 og 2017 er ikke blevet testet, da alderskategorierne er forskellige.

Kun de kvinder, der har været på arbejdsmarkedet efter deres 50. leveår, får stillet dette spørgsmål.

Kilde: 1977: Platz (1981), egne beregninger.

En af de væsentligste forskelle i forhold til arbejdsmarkedet i 1977 og 2017 er andelen af kvinder, som er på arbejdsmarkedet. Mange af de ældre kvinder i 1977 har aldrig eller har kun haft perifer berøring med arbejdsmarkedet. Det er dog en gruppe af kvinder, som har haft en stabil tilknytning til arbejdsmarkedet gennem livet; og disse kvinders tilbagetrækningsmønster er mere jævnt fordelt

over alderskategorierne end hos mændene. Figur 5.1 viser erhvervsdeltagelse for kvinder, som har været erhvervsaktive, efter at de er fyldt 50 år. Det vil sige, at figuren ikke inkluderer kvinder, som aldrig har været på arbejdsmarkedet, eller som kun har været på arbejdsmarkedet, før de blev gift. Alt efter hvilken aldersgruppe, der ses på, er det mellem 37 pct. og 49 pct. af kvinderne, der i 1977 ikke har været på arbejdsmarkedet efter deres 50. leveår, og generelt er det blandt de yngste respondenter, at flest har været aktive på arbejdsmarkedet efter deres 50. leveår (Platz, 1981: s. 277).

Blandt disse kvinder var 30 pct. af de 65-66-årige og 17 pct. af de 67-69-årige stadig erhvervsaktive i 1977. Disse andele er højere end i 2017, hvor knap 10 pct. af alle 67-årige kvinder var på arbejdsmarkedet. Til gengæld var der i 2017 markant højere andel kvinder i alderen 62 år, der var på arbejdsmarkedet (57 pct.), end det var tilfældet i 1977 (43 pct. for de 62-64-årige). Det tyder på, at der var modsat rettede tendenser i forhold til køn og alder i 1977 og 2017. I 2017 er der et mere markant fald blandt kvinder, og i 1977 et mere markant fald blandt mænd hos dem, som er i start og midt tresserne. Der skal dog tages forbehold til forskellige datagrundlag i hhv. 1977 og 2017.

Spørgsmålet om erhvervsarbejde efter det 50. leveår blev ikke stillet til de mandlige respondenter i 1977, og et lignende spørgsmål om erhvervsarbejde efter det 50. leveår blev ikke stillet til hverken mænd eller kvinder i 2017. I 2017 blev der dog spurgt til, om man overhovedet har været på arbejdsmarkedet. 0,6 pct. af kvinderne og 0,1 pct. af mændene svarer i 2017, at de aldrig har været på arbejdsmarkedet.

6 Opsummering og konklusioner

Når man sammenligner de ældre voksnes levkår i 1977 og 2017, kan man se, at der på nogle områder er store forskelle mellem 1977 og 2017. Blandt andet i helbredstilstand og tilknytning til arbejdsmarkedet er der store forskelle mellem 1977 og 2017. De ældre voksne har betydeligt bedre helbred i 2017 end i 1977, men alligevel var der i 1977 flere, der var på arbejdsmarkedet indtil en høj alder. Disse forskelle fortæller om nogle store udviklingstendenser, der er sket i det danske samfund i form af sundhedssystem og socialpolitik.

Forskellene er noget mindre, når det gælder familierelationer og kontakt til børn. De danske ældre voksne har og har haft relativ tæt kontakt til deres børn, og mange bor i nærheden af deres børn. Den meget store forskel i forhold til familierelationer er, at flere lever et længere liv, og dermed er der færre, der mister deres ægtefælle, flere år inden de selv dør. Andelen af ældre, der bor alene, er mindre, trods tendensen til, at flere aktivt vælger singletilværelsen, og at der er flere skilsmisser.

Selvom der skal tages metodologisk forbehold for sammenligningerne, tegner rapporten et interessant billede af nogle af de forskelle i den ældre danske befolkning og deres levkår i 1977 og 2017. Rapporten demonstrerer vigtigheden i at have undersøgelser, der muliggør analyser på tværs af årene samt tidsserier. Ældredatabasen, som er en forløbsundersøgelse, og som er blevet grundlagt af det daværende SFI (nuværende VIVE), giver fine muligheder for robuste analyser på tværs af årene. Man kan med ganske få forbehold sammenligne en række levkårs-områder på tværs af undersøgelsesårene (1997-2002-2007-2012-2017) og følge de samme respondenter over tid via en spørgeskemaundersøgelse foretaget med 5 års mellemrum, dvs. for bestemte fødselskohorter, med henblik på at kunne undersøge dels dynamiske processer og kausale sammenhænge i forbindelse med aldring, dels alders-, kohorte- og periodeeffekter.

Litteratur

Dansk Arbejdsgiverforening (2012): *Ældre og arbejdsmarkedet*. http://www.da.dk/bilag/%C6ldre_og_arbejdsmarkedet_Arbejdsmarkedsrapport_2012.pdf

Danmarks Statistik (2018): *Middellevetid for 0-årige efter køn og tid*. Statistikbanken. <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1920>.

Olsen, H. & G. Hansen (1981): *De ældres levevilkår 1977. Økonomi, arbejde og tilbagetrækning*. København: SFI – Socialforskningsinstituttet, publikation 105 (SFI-rapport).

Platz, M. (1981): *De ældres levevilkår 1977. Hovedresultater og udvikling 1962-1977*. København: SFI – Socialforskningsinstituttet, meddelelse 32 (SFI-meddelelse).

**VIDEN I
VELFÆRD**

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD